

Gépjármű-technikai képlet-
és feladatgyűjtemény I.

Tartalomjegyzék

Előszó	5
1. A gépjármű-technikai számításokban leggyakrabban előforduló összefüggések és legfontosabb fogalmak	7
1.1. Általános alapfogalmak	7
1.2. A gépjármű-technikai alapfogalmak meghatározása. Összefüggések, mértékegységek	8
1.3. A járműmechanikai alapfogalmak meghatározása. Összefüggések, mértékegységek	26

1. A gépjármű-technikai számításokban leggyakrabban előforduló összefüggések és legfontosabb fogalmak

1.1. Általános alapfogalmak

1.1.1. Az összefüggésekben felhasznált görög betűk:

A, α	alfa	N, ν	nü
B, β	béta	Ξ, ξ	kszi
Γ, γ	gamma	O, $\mathcal{O}$	omikron
Δ, δ	delta	Π, π	pi
E, ϵ	epszilon	P, ρ	ró
Z, ζ	dzéta	Σ, σ	szigma
H, η	éta	T, τ	tau
θ, θ	théta	T, υ	üpszilon
I, ι	iota	Φ, ϕ	fi
K, κ	kappa	X, χ	khi
Λ, λ	lambda	Ψ, ψ	pszi
M, μ	mü	Ω, ω	omega

1.1.2. Mennyiség, mérőszám, mértékegység

Mennyiségnek nevezzük a testek, fizikai jelenségek, állapotok, folyamatok mérhető tulajdonságait.

Mértékegységnek nevezzük az alapul választott egységet.

A mérőszám: megmutatja, hogy valamely mennyiség hányszorosa a mértékegységnek.

Prefixumok a mérőszámok meghatározásához:

A prefixum		Szorzószám	A prefixum		Szorzószám
neve	jele		neve	jele	
exa	E	10^{18}	deci	d	10^{-1}
peta	P	10^{15}	centi	c	10^{-2}
tera	T	10^{12}	milli	m	10^{-3}
giga	G	10^9	mikro	μ	10^{-6}
mega	M	10^6	nano	n	10^{-9}
kilo	k	10^3	piko	p	10^{-12}
hekto	h	10^2	femto	f	10^{-15}
deka	da	10^1	atto	a	10^{-18}

* A gépjárműtechnikában csak az 1000-rel osztható prefixumok használhatók.

A hekto, a deka, a deci és a centi prefixumok használata korlátozott. A *méterrel* kapcsolatban a deci és a centi prefixum használható. A *literrel* kapcsolatban a hekto, deci és centi prefixum alkalmazható. A *grammal* kapcsolatban a deka és a centi prefixum is használható.

1.2. A gépjármű-technikai alapfogalmak meghatározása. Összefüggések, mértékegységek

1.2.1. *Hengerfurat-átmérő*: A henger névleges belső átmérője.

Jele: D , mértékegysége: m.

1.2.2. *Hengerkeresztmetszet vagy dugattyúfelület*: A henger belső átmérőjével meghatározott kör területe.

Jele: A_D , mértékegysége: m^2 .

$$A_D = \frac{D^2 \pi}{4},$$

ahol D a henger névleges belső átmérője, m.

1.2.3. *Forgattyúsugár*: A forgattyúcsap középvonala és a főcsap középvonala közötti távolság.

Jele: r , mértékegysége: m.

1.2.4. *Hajtórúd hossz*: A hajtórúd dugattyúcsap-furatának és forgattyúcsap-furatának középvonalai közötti távolság.

Jele: l , mértékegysége: m.

1.2.5. *Forgattyúsugár – hajtórúd hossz viszonyítényező*: Befolyásolja a motor-konstrukció kialakítását, a motorban fellépő erőhatásokat.

Jele: λ , mértékegysége: –

$$\lambda = \frac{r}{l},$$

ahol r a forgattyúsugár, m; l a hajtórúd hossz, m.

1.2.6. *Löket*: A dugattyú két holtpontja közötti távolság.

Jele: s , mértékegysége: m.

$$s = 2r,$$

ahol r a forgattyúsugár, m.

1.2.7. *Löket – furat viszonyítényező*: Nagysága befolyásolja a motor üzemét és kialakítását, adott lökettérfogat mellett a dugattyú átmérőjét.

Jele: κ , mértékegysége: –

$$\kappa = \frac{s}{D},$$

ahol s a lökethossz, m; D a henger névleges átmérője, m. $\frac{s}{D} > 1$

hosszú löketű motor; $\frac{s}{D} = 1$ négyzetes motor; $\frac{s}{D} < 1$ rövid löketű motor.

1.2.8. *Lökettérfogat*: A hengerkeresztmetszet és a löket szorzata.

Jele: V_h , mértékegysége: m^3 .

$$V_h = A_D s = \frac{D^2 \pi s}{4},$$

$$V_h = \frac{D^3 \pi}{4} \kappa,$$

ahol A_D a hengerkeresztmetszet, m^2 ; D a henger névleges átmérője, m ; s a lökethossz, m .

1.2.9. *Hengerek száma*:

Jele: z .

1.2.10. *Összlökettérfogat*: A lökettérfogat és a hengerszám szorzata.

Jele: V_H , mértékegysége: m^3 .

$$V_H = V_h z;$$

$$V_H = A_D s z = \frac{D^2 \pi}{4} s z,$$

ahol V_h egy henger lökettérfogata, m^3 ; z a hengerek száma; A_D a hengerkeresztmetszet, m^2 ; s a lökethossz, m ; D a henger névleges átmérője, m .

1.2.11. *Hengerátmérő*: A henger névleges belső átmérője.

Jele: D , mértékegysége: m .

$$D = \sqrt[3]{\frac{4 V_h}{\pi \kappa}},$$

ahol V_h a lökettérfogat, m^3 ; κ a löket – furat viszonytényező.

1.2.12. *Ütem*: A dugattyús belső égésű motor dugattyúlökeeteinek száma egy hasznos munkavégző folyamat elvégzése során. A motor ütemeinek száma az *ütemszám*:
Jele: i .

1.2.13. *Munkafolyamat*: A motor munkaterében végbemenő egy teljes termodinamikai folyamat, amely a töltéstől a kipufogásig tart.

1.2.14. *Munkaütem*: A munkafolyamatban részt vevő közeg terjeszkedési, hasznos munkát végző üteme.

1.2.15. *Töltéscsere*: A munkát végző közeg kicserélődése két, egymást követő munkafolyamat között.

1.2.16. *Holtpont*: A dugattyú valamely kijelölt mozgásának szélső helyzete a dugattyú irányváltásának pillanatában.

Külső holtpont: A forgattyústengelytől távolabb lévő holtpont.

Belső holtpont: A forgattyústengelyhez közelebb lévő holtpont.

1.2.17. *Indikátordiagram*: A munkavégző közeg munkatérbeli nyomásának egy ciklus alatti változása a munkatér térfogatváltozásának függvényében.

1.2.18. *Felületi nyomás*: A nyomóerő és az erőre merőleges nyomott felület hányadosa.

Jele: p , mértékegysége: $\text{Pa} = \text{N}/\text{m}^2$.

$$p = \frac{F}{A},$$

ahol F a nyomóerő, N ; A a nyomóerőre merőleges felület, m^2 .

1.2.19. *Égési végnyomás*: A motor munkaterében a munkafolyamat során kialakult legnagyobb nyomás.

Jele: P_{max} , mértékegysége: Pa .

1.2.20. *Sűrítési végnyomás*: A motor munkaterében égés nélkül kialakult legnagyobb nyomás.

Jele: p_0 , mértékegysége: Pa .

1.2.21. *Középnymás*: A változó nyomás átlagértéke a terjeszkedési ütemben.

Jele: p , mértékegysége: Pa.

1.2.22. *Indikált középnymás*: A munkaközegnek az a közepes nyomásértéke, amely a lökettérfogattal szorozva az indikált hasznos munka mérőszámát adja. Az a nyomás, amely ha az egész lökethosszon hatna, ugyanazt a munkát végezné, mint a változó nyomás.

Jele: p_i , mértékegysége: Pa.

$$p_i = \frac{W_i}{V_h},$$

ahol W_i az indikált munkavégzés, $N \cdot m$; V_h a lökettérfogat, m^3 .

1.2.23. *Effektív középnymás*: Az indikált középnymásnál kisebb, olyan elképzelt nyomás, amely már magában foglalja a mechanikai veszteségeket.

Jele: p_e , mértékegysége: Pa.

$$p_e = \eta_m p_i,$$

ahol η_m a mechanikai hatásfok; p_i az indikált középnymás, Pa.

$$p_e = \frac{\pi i M}{V_H} = p_i - p_s,$$

ahol i az ütemek száma; M a forgattyústengelyen mért forgatónyomaték, Nm ; V_H a motor összlökettérfogata, m^3 ; p_i indikált középnymás, Pa; p_s sűrűlási középnymás, Pa.

1.2.24. *Munka*: Munkavégzés történik, ha egy test alakja, helyzete vagy mozgási állapota erő hatására megváltozik. Fizikai szempontból csak akkor van munkavégzés, ha az erő bizonyos ellenállást győz le, és a test elmozdul. A munka egyenesen arányos az erővel és az erő irányába eső elmozdulással.

Jele: W, L , mértékegysége: J (Joule); $N \cdot m$; $m^2 \cdot kg \cdot s^{-2}$.

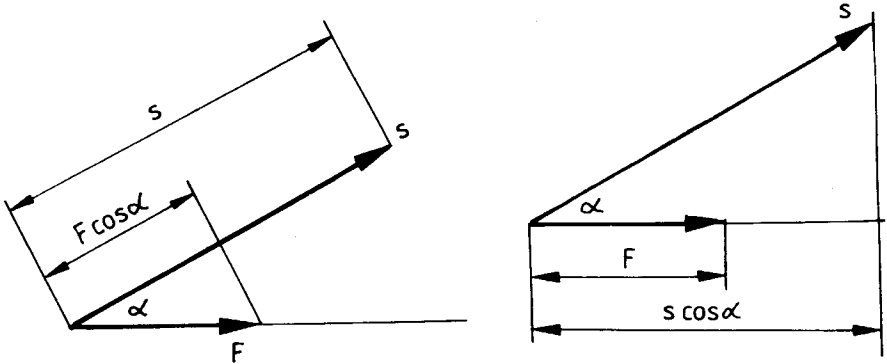
$$W = Fs,$$

ahol F az erő, N; s a megtett út, m.

$$W = pAs,$$

ahol p a zárt térben fellépő nyomás, Pa; vagy a felületi nyomás, N/m^2 ; A a nyomott felület, m^2 ; s a megtett út, m.

α emelkedésű pályán a munkavégzés:

$$W = Fs \cos \alpha,$$

ahol F az erő, N; s a megtett út, m; α a pályaemelés szöge.

1.2.25. *Teljesítmény*: Egységnyi idő alatt végzett munka.

Jele: P , mértékegysége: W.

$$P = \frac{W}{t} = \frac{Fs}{t} = Fv,$$

ahol a W a munka, Nm; t a munkavégzés ideje, s; s a megtett út, m; v a haladási sebesség, m/s.

1.2.26. *Indikált teljesítmény*: Az indikált középnyomással számított teljesítmény.

Jele: P_i , mértékegysége: W.

$$P_i = \frac{2 A_D p_i s n z}{i} = \frac{2 V_H p_i n}{i},$$

ahol A_D a henger vagy a dugattyú névleges keresztmetszete, m^2 ; p_i az indikált középnyomás, Pa; s a lökethossz, m; n a fordulatszám, 1/s; z a hengerek száma; i az ütemszám; V_H az összlökettérfogat, m^3 .

Származtatása: $P = Fv$, W;

$$F = A_D p_i N;$$

$$v = c_k = 2sn, \text{ m/s};$$

$$V_H = A_D sz, \text{ m}^3.$$

1.2.27. *Mechanikai hatásfok*: Az effektív teljesítmény és az indikált teljesítmény hányadosa.

Jele: η_m , mértékegysége: -

$$\eta_m = \frac{P_e}{P_i}.$$

1.2.28. *Effektív teljesítmény*: A motor tényleges teljesítménye, amely kisebb, mint az indikált teljesítmény, mert annak egy része a motorban fellépő súrlódások legyőzéséhez szükséges.

Jele: P_e , mértékegysége: W.

$$P_e = \frac{2 A_D p_i \eta_m s n z}{i} = \frac{2 V_H p_i \eta_m n}{i};$$

$$P_e = \eta_m P_i;$$

$$P_e = \frac{2 A_D p_e s n z}{i} = \frac{2 V_H p_e n}{i};$$

$$P_e = M\omega; \quad \omega = 2\pi n;$$

$$P_e = 2\pi Mn;$$

ahol A_D a henger vagy a dugattyú névleges keresztmetszete, m^2 ; p_i az indukált középnyomás, Pa; η_m a mechanikai hatásfok; s a lökethossz, m; n a fordulatszám, 1/s; z a hengerek száma; i az ütemszám; V_H az összlökettérfogat, m^3 ; M a forgattyústengely forgatónyomatéka, $N \cdot m$; ω a forgó test szögsebessége, 1/s; p_e az effektív középnyomás, Pa.

1.2.29. *Literteljesítmény:* A motor összlökettérfogatának egy dm^3 -ére vonatkoztatott teljesítmény.

Jele: P_l , mértékegysége: kW/dm³.

$$P_l = \frac{P_e}{V_H},$$

ahol P_e a motor effektív teljesítménye, kW; V_H a motor összlökettérfogata, dm³.

(Mivel a literteljesítmény nem SI alapegység alapján meghatározott fogalom, további számításokra az egyenletekben nem helyettesíthető.)

1.2.30. *Dugattyú-középssebesség:* A dugattyú átlagssebessége a forgattyústengely egy körülfordulása alatt.

Jeie: c_k , mértékegysége: m/s.

$$c_k = 2sn,$$

ahol s a lökethossz, m; n a fordulatszám 1/s.

Gyakorlati értékei: dízelmotornál: 9 . . . 11 m/s;

Ottó-motornál: 8 . . . 14 m/s;

versenymotor 17 . . . 21 m/s.

1.2.31. *Munkatér:* A hengerfej, a henger belső felülete és a dugattyú által határolt tér, a vele közlekedő (a hengerfejben vagy a dugattyúfenék-

ben kialakított) üregekkel, kamrákkal együtt. A munkatér térfogata a dugattyú mozgása közben két szélső érték között változik.

Jele: V_a , mértékegysége: m^3 .

$$V_{a \max} = V_c + V_h; \quad V_{a \min} = V_c,$$

ahol V_c a sűrítési térfogat, m^3 ; V_h a lökettérfogat, m^3 .

1.2.32. *Sűrítési tér*: A munkatér legkisebb térfogata.

Jele: V_c , mértékegysége: m^3 .

1.2.33. *Sűrítési arány*: A munkatér legnagyobb és legkisebb térfogatának hányadosa.

Jele: ϵ , mértékegysége: –

$$\epsilon = \frac{V_c + V_h}{V_c} = 1 + \frac{V_h}{V_c}.$$

1.2.34. *Rugalmasság*: A terhelésváltozással szembeni viselkedésre jellemző viszonyszám.

Jele: e , mértékegysége: –

1.2.35. *Nyomaték-rugalmasság*: A legnagyobb nyomaték és a legnagyobb teljesítményhez tartozó nyomaték hányadosa.

Jele: e_M , mértékegysége: –

$$e_M = \frac{M_{\max}}{M_{P_{\max}}}.$$

1.2.36. *Fordulatszám-rugalmasság*: A legnagyobb teljesítményhez tartozó fordulatszám és a legnagyobb nyomatékhoz tartozó fordulatszám hányadosa.

Jele: e_n , mértékegysége: –

$$e_n = \frac{n_{P_{\max}}}{n_{M_{\max}}}.$$

1.2.37. *Összrugalmasság*: A motor üzemi körülményeit figyelembe vevő rugalmasság.

Jele: E , e_{σ} mértékegysége: –

$$E = e_M - \frac{1}{e_n^2}.$$

$0 < E < 0,8$ rugalmatlan;

$0,8 < E < 1$ kissé rugalmas;

$1 < E < 1,15$ rugalmas;

$1,15 < E < 1,25$ igen rugalmas.

1.2.38. *Főtengely-szögsebesség egyenlőtlenségi fok*: Az egy cikluson belüli legnagyobb és legkisebb pillanatnyi szögsebesség különbsége a fordulatszámából számított közepes szögsebességhez viszonyítva.

Jele: δ_{ω} , mértékegysége: –

$$\delta_{\omega} = \frac{\omega_{\max} - \omega_{\min}}{2\pi n};$$

$$\delta_{\omega} = 2 \frac{\omega_{\max} - \omega_{\min}}{\omega_{\max} + \omega_{\min}};$$

$$\delta_{\omega} = \frac{\omega_{\max} - \omega_{\min}}{\omega_k};$$

$$\omega_k = \frac{\omega_{\max} + \omega_{\min}}{2} = 2\pi n;$$

ahol $\omega_{\max}$ a forgattyústengely maximális szögsebessége; $\omega_{\min}$ a forgattyústengely minimális szögsebessége, $\text{rad} \cdot \text{s}^{-1}$.

1.2.39. *Tüzelőanyag-fogyasztás*: A motor által időegység alatt elfogyasztott tüzelőanyag mennyisége.

Jele: $B_{\text{tü}}$, mértékegysége: kg/s.

$$B_{\text{tü}} = \frac{m_{\text{tü}}}{t},$$

ahol $m_{\text{tü}}$ a tüzelőanyag mennyiség, kg; t a mérés ideje, s.

$$B_{\text{tü}} = \frac{V\rho}{t},$$

ahol V a tüzelőanyag térfogata, m^3 ; ρ a tüzelőanyag sűrűsége, kg/m^3 ; t a mérés ideje, s.

1.2.40. *Fajlagos tüzelőanyag-fogyasztás*: A teljesítményegységre vonatkoztatott tüzelőanyag-fogyasztás.

Jele: $b_{\text{tü}}$, mértékegysége: $\text{kg}/\text{W} \cdot \text{s}$.

$$b_{\text{tü}} = \frac{B_{\text{tü}}}{P};$$

$$b_{\text{tü}} = \frac{V\rho}{Pt};$$

ahol $B_{\text{tü}}$ az időegység alatt elfogyasztott tüzelőanyag mennyisége, kg/s ; P a motor effektív teljesítménye, W ; V a tüzelőanyag térfogata, m^3 ; t a mérés ideje, s; ρ a tüzelőanyag sűrűsége, kg/m^3 .

1.2.41. *Alapjárat tüzelőanyag-fogyasztás*: A legkisebb üresjárat fordulat-számnál mért tüzelőanyag-fogyasztás, amellyel a motor tartósan forgásban marad.

Jele: $B_{\text{tü0}}$, mértékegysége: kg/s .

$$B_{\text{tü0}} = \frac{m_{\text{tü0}}}{t},$$

ahol $m_{t\ddot{u}o}$ az alapljáraton elfogyasztott tüzelőanyag mennyisége, kg; t a mérés ideje, s.

1.2.42. *Tüzelőanyag-dózis*: Munkafolyamatonként beadagolt tüzelőanyag térfogata vagy tömege.

Jele: V_d , ill. m_d , mértékegysége: m^3 vagy kg.

$$V_d = \frac{iB_{t\ddot{u}}}{2zn\rho};$$

$$m_d = \frac{iB_{t\ddot{u}}}{2zn};$$

ahol i az ütemek száma; $B_{t\ddot{u}}$ az időegység alatt elfogyasztott tüzelőanyag mennyisége, kg/s; z a hengerek száma; n a fordulatszám, 1/s; ρ a tüzelőanyag sűrűsége, kg/m^3 .

1.2.43. *Töltési fok*: A friss töltet és az elméleti töltet tömegének hányadosa.

Jele: λ_t , mértékegysége: -

$$\lambda_t = \frac{m_t}{m_0} = \frac{p_0 - \Delta p}{p_0} \frac{T_0}{T_0 + \Delta T},$$

ahol m_t a friss töltet tömege, kg; m_0 az elméleti töltet, kg; p_0 a légköri nyomás szíváskor, Pa; Δp nyomásváltozás, Pa; T_0 a Kelvinben mért hőmérséklet; ΔT a hőmérsékletváltozás, K.

1.2.44. *Termikus hatásfok*: Az ideális motorban elméletileg hasznos munkává átalakult és az alsó fűtőértékkel számított bevezetett összes hőmennyiség viszonya.

Jele: η_t , mértékegysége: -

$$\eta_t = \frac{W_{elm}}{Q_{bev}} = \frac{Q_1 - Q_2}{Q_1} = \frac{P_{elm}}{P_t},$$

ahol P_{elm} az elméletileg hasznosítható teljesítmény, W; P_i a termikus teljesítmény, W; W_{elm} az elméletileg hasznosítható munka, J; Q_{bev} a bevitt hőmennyiség, J; Q_2 az elvezetett hőmennyiség, J; Q_1 a bevitt hőmennyiség, J.

$$Q_1 = B_{\text{tű}} t H_{\text{a}} = V \rho H_{\text{a}},$$

ahol $B_{\text{tű}}$ a motor tüzelőanyag-fogyasztása, kg/s; t a működés ideje, s; H_{a} a tüzelőanyag fűtőértéke, J/kg; V a beszívott tüzelőanyag térfogata, m^3 ; ρ a beszívott tüzelőanyag sűrűsége, kg/m^3 .

1.2.45. *Jósági fok*: A valóságos és az elméletileg hasznosítható indikált munka viszonya.

Jele: η_j , mértékegysége: –

$$\eta_j = \frac{W_i}{W_{\text{elm}}} = \frac{P_i}{P_{\text{elm}}} = \frac{\eta_i}{\eta_t} = \frac{V_h P_i}{W_{\text{elm}}},$$

ahol W_i a valóságos munka, J; W_{elm} az elméletileg hasznosítható munka, J; P_i az indikált teljesítmény, W; P_{elm} az elméletileg hasznosítható teljesítmény, W; η_i az indikált hatásfok; η_t a termikus hatásfok; V_h a lökettérfogat, m^3 ; p_i az indikált középnyomás, Pa.

1.2.46. *Indikált hatásfok*: A termikus hatásfok és a jósági fok szorzata.

Jele: η_i , mértékegysége: –

$$\eta_i = \eta_t \eta_j = \frac{P_i}{P_t},$$

$$\eta_i = \frac{P_c P_i}{P_t P_c}.$$

1.2.47. *Gazdasági (effektív) hatásfok*: Az indikált hatásfok és a mechanikai hatásfok szorzata.

Jele: η_o , mértékegysége: –

$$\eta_{\text{ö}} = \eta_i \eta_m;$$

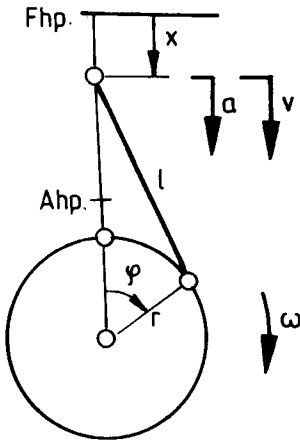
$$\eta_{\text{ö}} = \eta_e;$$

$$\eta_e = \frac{1}{b_{\text{iü}} H_a} = \frac{P_e}{B_{\text{iü}} H_a},$$

ahol $b_{\text{iü}}$ a fajlagos tüzelőanyag-fogyasztás, kg/W/s; H_a a tüzelőanyag fűtőértéke, J/kg; P_e az effektív teljesítmény, W; $B_{\text{iü}}$ a tüzelőanyag-fogyasztás, kg/s; η_e az effektív hatásfok.

Forgattyús mechanizmus mozgástörvényei

1.2.48. A felső holtponttól mért dugattyúút pontos meghatározása:

$$\lambda = \frac{r}{l}.$$

$$x = r(1 - \cos \phi) + l(1 - \sqrt{1 - \lambda^2 \sin^2 \phi}).$$

A dugattyúsebesség közelítő meghatározása:

$$v \approx r\omega \left(\sin \phi + \frac{\lambda}{2} \sin 2\phi \right).$$

A dugattyúsebesség pontos meghatározása:

$$v = r\omega \left(\sin \phi + \frac{\lambda \sin \phi \cos \phi}{1 - \lambda^2 \sin^2 \phi} \right).$$

A dugattyúgyorsulás közelítő meghatározása:

$$a \approx r\omega^2 (\cos \phi + \lambda \cos 2\phi).$$

A dugattyúgyorsulás pontos meghatározása:

$$a = r\omega^2 \left(\cos \phi + \frac{\lambda \cos 2\phi}{1 - \lambda^2 \sin^2 \phi} + \frac{\lambda^3 \sin^2 \phi \cos^2 \phi}{2 (1 - \lambda \sin^2 \phi)^3} \right).$$

Holtponti gyorsulások:

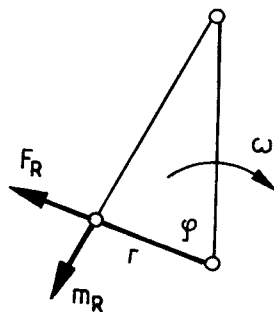
$$a_{\text{FHP}} = r\omega^2 (1 + \lambda);$$

$$a_{\text{Ahp}} = r\omega^2 (\lambda - 1).$$

1.2.49. Motorok tömegeiről:

Forgó tömegeiről:

$$F_R = m_R r \omega^2,$$

ahol m_R a forgó mozgást végző tömeg, kg; (ami a forgattyúkar tömege, a forgattyúcsap tömege, a hajtórúdcsapágy tömege és a hajtórúd teljes tömegének $2/3$ -a); r a forgattyúsugár, m; ω a szögsebesség, s^{-1} .

Alternáló tömegelő:

$$F_A = m_A a = m_A r \omega^2 (\cos \phi + \lambda \cos 2\phi),$$

$$F_A = F_{AI} + F_{AII};$$

$$F_{AI} = m_A r \omega^2 \cos \phi;$$

$$F_{AII} = m_A \lambda r \omega^2 \cos 2\phi,$$

ahol m_A az alternáló mozgást végző tömeg (ami a dugattyú tömege; a gyúruk tömege; a csapágy tömege és a hajtórúd teljes tömegének 1/3-a); F_{AI} az elsőrendű tömegelő és F_{AII} a másodrendű tömegelő.

1.2.50. Ideális gáz állapotegyenlete:

$$\frac{pv}{T} = R,$$

ahol R az általános gázállandó, $\frac{J}{\text{kgK}}$ ($R = \frac{R_m}{M_m}$ és $R_m =$

$= 8315 \frac{J}{K \cdot \text{mol}}$ a moláris gázállandó, ill. M_m a gáz molekulasúlya,

kg/mol); p a gáz nyomása, Pa; v a gáz fajtérfogata, m^3/kg ; T a gáz hőmérséklete, K.

m tömegű gázra:

$$pvm = mRT;$$

$$pV = mRT,$$

ahol V a gáz térfogata, m^3 ; m a gáz tömege, kg; v a gáz fajtérfogata, m^3/kg .

1.2.51. Ideális gázok állapotegyenlete: A zárt gáz egy-egy egyensúlyi állapotban a nyomás és a térfogat szorzatának a hőmérséklettel képzett hányadosa állandó (K).

$$\frac{p_1 V_1}{T_1} = \frac{p_2 V_2}{T_2} = K,$$

ahol p_1, p_2 a gáz nyomása, Pa; V_1, V_2 a gáz térfogata, m^3 ; T_1, T_2 a gáz hőmérséklete, K.

1.2.52. *Gay-Lussac I. törvénye:*

$p = \text{állandó}$,

$$\frac{V_2}{V_1} = \frac{T_2}{T_1}; \quad V_2 = V_1 \frac{T_2}{T_1},$$

ahol V_1, V_2 a gáz térfogata, m^3 ; T_1, T_2 a gáz hőmérséklete, K.

1.2.53. *Gay-Lussac II. törvénye:* Izochor állapotváltozás, $V = \text{állandó}$,

$$\frac{p_2}{p_1} = \frac{T_2}{T_1};$$
$$T_2 = T_1 \frac{p_2}{p_1},$$

ahol p_1, p_2 a gáz nyomása, Pa; T_1, T_2 a gáz hőmérséklete, K.

1.2.54. *Boyle-Mariotte törvénye:*

$T = \text{állandó}$,

$$p_1 V_1 = p_2 V_2;$$
$$V_2 = \frac{p_1 V_1}{p_2},$$

ahol p_1, p_2 a gáz nyomása, Pa; V_1, V_2 a gáz térfogata, m^3 .

1.2.55. *A termodinamika I. törvénye:*

$$\Delta U = \Delta W + \Delta Q,$$

ahol ΔU a belső energia megváltozása, J ; ΔW a gázzal közölt vagy általa leadott térfogatváltozási munka, J ; ΔQ a gázzal közölt vagy elvont hőmennyiség, J .

1.2.56. *Izochor állapotváltozás:* A közölt hőmennyiség a belső energiát növeli.

$v =$ állandó,

$$\frac{p}{T} = \frac{R}{v} = \text{állandó},$$

ahol p a gáz nyomása, Pa; T a gáz hőmérséklete, K; R az általános gázállandó, $J/(kg \cdot K)$; v a gáz fajtérfogata, m^3/kg .

$$\Delta U = \Delta Q = C_v m (T_2 - T_1),$$

ahol C_v a gáz állandó térfogaton mért hőkapacitása, $J/(kg \cdot K)$; T_1 , T_2 a hőmérsékletváltozás, K; m a gáz tömege, kg.

1.2.57. *Izobár állapotváltozás:* A közölt hőmennyiség nemcsak a gáz belső energiáját növeli, hanem fedezi a térfogatváltozási munkát is.

$p =$ állandó,

$$\frac{v}{T} = \frac{R}{p} = \text{állandó},$$

ahol v a gáz fajtérfogata, m^3/kg ; T a gáz hőmérséklete, K; p a gáz nyomása, Pa; R az általános gázállandó, $J/kg \cdot K$.

$\Delta Q = \Delta W + \Delta U$; A rendszerbe vitt hőmennyiség, J .

$\Delta Q = C_p m (T_2 - T_1)$;

$\Delta U = C_v m (T_2 - T_1)$; A rendszer belső energiájának növekedése, J .

$\Delta W = p(V_2 - V_1)$; A rendszer által végzett térfogatváltozási munka, J .

$$c_p m (T_2 - T_1) - c_v m (T_2 - T_1) = p(V_2 - V_1);$$

$$C_p - C_v = R;$$

ahol V_1, V_2 a gáz térfogata, m^3 ; C_p a gáz állandó nyomáson mért hőkapacitása, $J/kg \cdot K$; C_v a gáz állandó térfogaton mért hőkapacitása, $J/kg \cdot K$.

1.2.58. *Izotermikus állapotváltozás*: A hőmérséklet állandó, a rendszer belső energiája nem változik.

$T =$ állandó,

$$pv = RT = \text{állandó};$$

$$\begin{aligned} \Delta U &= 0; \\ 0 &= \Delta Q + \Delta W. \end{aligned}$$

1.2.59. *Adiabatikus állapotváltozás*: A rendszer és a környezet között nincs hőcsere, a rendszeren végzett térfogatváltozási munka a belső energiát növeli.

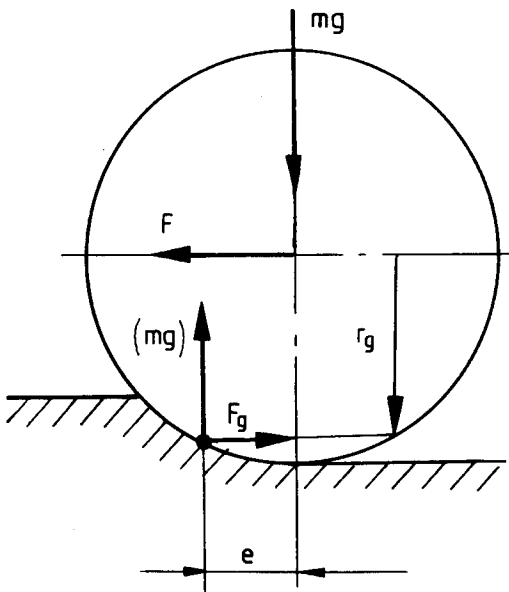
$$\begin{aligned} \Delta Q &= 0; \\ \Delta U &= \Delta W; \\ pV^\kappa &= \text{állandó}; \\ p_1V_1^\kappa &= p_2V_2^\kappa; \end{aligned}$$

ahol $\kappa = \frac{c_p}{c_v}$ az adiabatikus kitevő.

1. 3. A járműmechanikai alapfogalmak meghatározása. Összefüggések, mértékegységek

1.3.1. *Gördülési ellenállás*: Gördülés közben a kerék is és a talaj is deformálódik. Mivel sem a kerék, sem a talaj nem teljesen rugalmas, a befektetett munka nem térül vissza teljesen, mindig teljesítmény-vesztességgel jár. A teljesítmény-vesztesség előidézője a gördülési ellenállás.

Jele: F_g , mértékegysége: N.

$$F_g = mg \frac{e}{r_g};$$

$$\frac{e}{r_g} = f;$$

$$F_g = mgf,$$

ahol F_g a gördülési ellenállás, N; m a gépkocsi tömege, kg; g a nehézségi gyorsulás, m/s^2 ; f a gördülési ellenállás tényezője.

1.3.2. *A gördülési ellenállás legyőzéséhez szükséges teljesítmény:* A gördülési ellenállás és a sebesség szorzata.

Jele: P_g , mértékegysége: W.

$$P_g = mgfv,$$

ahol v a haladási sebesség, m/s.

$$P_g = F_g v,$$

ahol F_g a gördülési ellenállás, N.

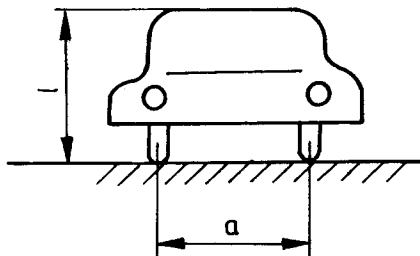
1.3.3. *Légellenállás:* A haladó járművel szemben fellépő levegő ellenállása.

Jele: F_b , mértékegysége: N.

$$F_1 = \frac{\rho}{2} A c_e v^2,$$

ahol ρ a levegő sűrűsége, kg/m^3 ; A az áramlásra merőleges keresztmetszet, m^2 ; c_e a légellenállási tényező; v a gépkocsi haladási sebessége, m/s .

Az A keresztmetszet jó közelítéssel úgy számítható, hogy:

$$A = 0,9 \text{ al.}$$

1.3.4. *A légellenállás legyőzéséhez szükséges teljesítmény:* A légellenállás és a sebesség szorzata.

Jele: P_1 , mértékegysége: W .

$$P_1 = \frac{\rho}{2} A c_e v^3;$$

$$P_1 = F_1 v,$$

ahol F_1 a légellenállás, N ; v a gépkocsi haladási sebessége, m/s ; c_e a légellenállási tényező; A az áramlásra merőleges keresztmetszet, m^2 .

1.3.5. *Belső vagy hajtómű-ellenállás:* Az erőátviteli szerkezetek mozgatásakor keletkező ellenállás, amelyet a hatásfokok figyelembevételével lehet meghatározni.

Jele: F_b vagy F_h , mértékegysége: N .

A gyakorlatban csak a hajtómű-ellenállás legyőzéséhez szükséges teljesítményt számítjuk:

$$\eta_h = \eta_{tk} \eta_{ny} \eta_{kt} \eta_d \eta_{teng},$$

ahol η_{tk} a tengelykapcsoló hatásfoka; η_{ny} a nyomatékvtó hatásfoka; η_{kt} a kardántengely hatásfoka; η_d a kiegyenlítőmű hatásfoka; η_{teng} a féltengelyek, csapágyak hatásfoka.

Szokásos értékek:

$$\eta_{tk} = 0,99 \text{ (mechanikus tengelykapcsoló);}$$

$$\eta_{ny} = 0,97 \text{ (mechanikus nyomatékvtó);}$$

$$\eta_{kt} = 0,99;$$

$$\eta_d = 0,93;$$

$$\eta_{teng} = 0,98.$$

$$\eta_h = \frac{P_{kerék}}{P_{mot. eff}};$$

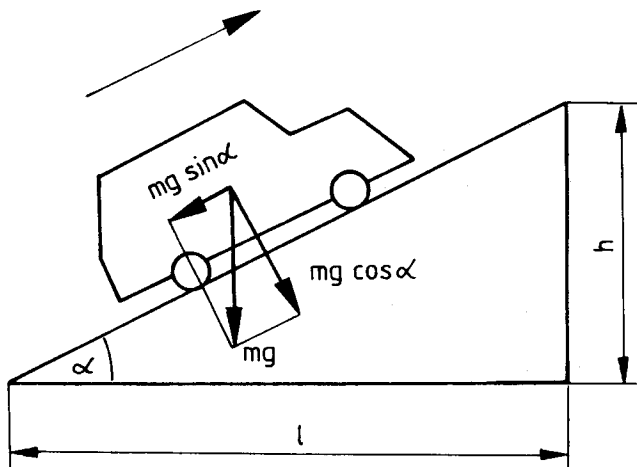
$$P_{belsőh} = P_{mot. eff} - \eta_h P_{mot. eff};$$

$$P_{belsőh} = (1 - \eta_h) P_{mot. eff},$$

ahol $P_{kerék}$ a gépkocsi kerekén leadott teljesítmény, W; $P_{mot. eff}$ a motor effektív teljesítménye, W; η_h a hajtómű hatásfoka.

1.3.6. *Emelkedési ellenállás:* A jármű tömegéből adódó súlyerő lejtőirányú komponense.

Jele: F_m , mértékegysége: N.

$$F_m = mgsin \alpha,$$

és kis lejtésszögeknél $\sin \alpha = \operatorname{tg} \alpha = \rho/100$.

$$F_m = mgtg \alpha,$$

ahol m a jármű tömege, kg; g a nehézségi gyorsulás, m/s^2 és

$$\operatorname{tg} \alpha = \frac{h}{l} = \frac{p}{100},$$

p a lejtő emelkedése, %.

$$F_m = \frac{m g p}{100}.$$

1.3.7. Az emelkedési ellenállás legyőzéséhez szükséges teljesítmény: Az emelkedési ellenállás és a légellenállás szorzata.

Jele: P_m , mértékegysége: W.

$$P_m = \frac{mgv}{100} = F_m v,$$

ahol v a gépkocsi haladási sebessége, m/s.

1.3.8. *Gyorsítási ellenállás*: A szerkezeti részek felgyorsításából fellépő tehetetlenségi erő.

Jele: F_{gy} , mértékegysége: N.

$$F_{gy} = (1 + \phi) ma,$$

ahol ϕ a forgórészek tehetetlenségének hatását érzékeltető egyszerűsített számítási tényező (gyakorlatban használatos értékei különböző fokozatokban, mechanikus váltóknál:

$$\phi_{\text{direkt}} = 0,1; \phi_{\text{III}} = 0,2;$$

$$\phi_{\text{II}} = 0,3; \phi_{\text{I}} = 0,4);$$

m a gépkocsi tömege, kg; a a gépkocsi gyorsulása, m/s².

1.3.9. *A gyorsítási ellenállás legyőzéséhez szükséges teljesítmény*: A gyorsítási ellenállás és a sebesség szorzata.

Jele: P_{gy} , mértékegysége: W.

$$P_{gy} = (1 + \phi) mav = F_{gy}v,$$

ahol v a gépkocsi haladási sebessége, m/s.

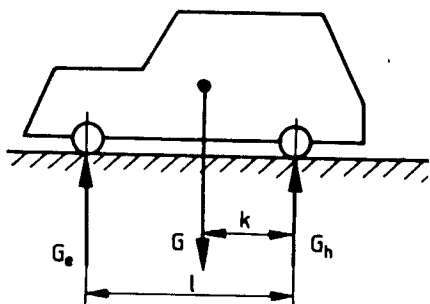
1.3.10. *Menetellenállások és menetteljesítmények együttesen*: Az ellenállások együttes fellépése csak matematikailag írható fel, a valóságban egyik kizárhatja a másikat, pl. emelkedési ellenállás számításakor a légellenállás vagy a gyorsítási ellenállás jelentéktelen.

$$F_{\bar{o}} = F_g + F_1 + F_h + F_m + F_{gy};$$

$$P_{\bar{o}} = P_g + P_1 + P_h + P_m + P_{gy};$$

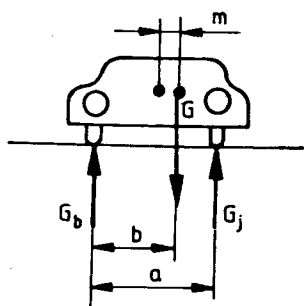
$$P_{\bar{o}} - P_h = P_{\text{kerék}} = \eta_h P_{\text{mot. eff}}$$

1.3.11. A gépkocsi súlypontjának meghatározása:

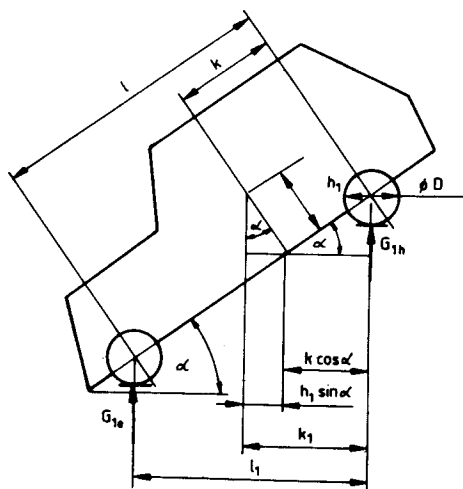
$$k = \frac{G_e l}{G};$$

$$G = G_e + G_{hi} = G_j + G_b,$$

$$b = \frac{G_j a}{G};$$

$$m = b - \frac{a}{2};$$

$$k_1 = h_1 \sin \alpha + k \cos \alpha;$$

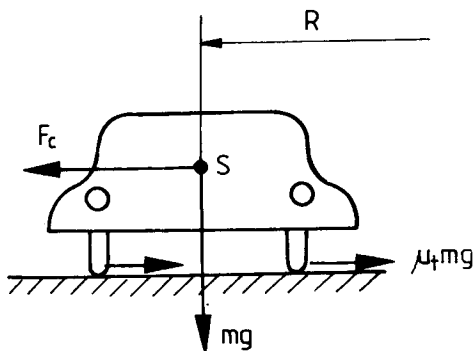
$$l_1 = l \cos \alpha;$$

$$k_1 = \frac{G_{1e} l_1}{G};$$

$$h_1 = \frac{l \operatorname{ctg} \alpha}{G} (G_{1e} - G_e);$$

$$h = h_1 + \frac{D}{2}.$$

1.3.12. Kicsúszási határsebesség ívmenetben, sík úton:

Az egyensúly feltétele: $F_c \leq F_t$;

$$F_c \leq \mu_t mg;$$

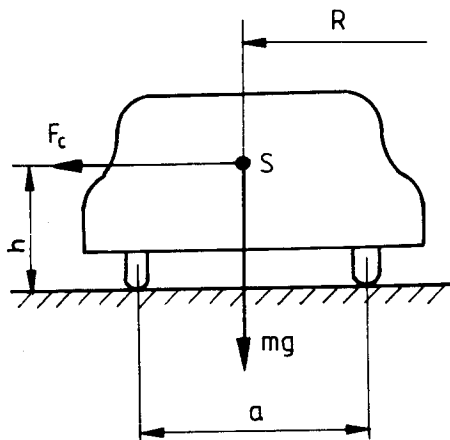
$$F_c = \frac{mv^2}{R};$$

$$\frac{mv^2}{R} = \mu_t mg;$$

$$v_{\max} = \sqrt{\mu_t gR},$$

ahol μ_t a súrlódási tényező; g a nehézségi gyorsulás, m/s^2 ; R az ív sugara, m ; $v_{\max}$ a maximális sebesség, m/s .

1.3.13. Borulási határsebesség ívmenetben, sík úton:

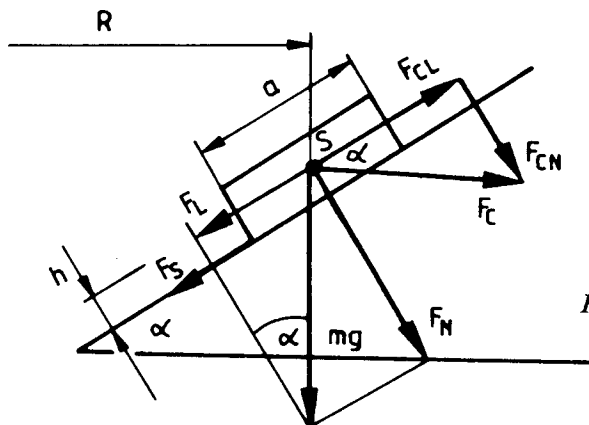
Az egyensúly feltétele:

$$F_c h \leq mg \frac{a}{2};$$

$$v_{\max} = \sqrt{\frac{agR}{2h}},$$

ahol a a nyomtáv, m ; g a nehézségi gyorsulás, m/s^2 ; R az ív sugara, m ; h a súlypont magassága, m ; $v_{\max}$ a maximális sebesség borulási veszély nélkül, m/s .

1.3.14. Kicsúszási határsebesség emelt fordulóban:

Az egyensúly feltétele:

$$F_L + F_s = F_{CL};$$

$$F_N = mg \cos \alpha;$$

$$F_L = mg \sin \alpha;$$

$$F_s = \mu(F_N + F_{CN});$$

$$F_{CL} = F_C \cos \alpha;$$

$$F_{CN} = F_C \sin \alpha;$$

$$F_s = \mu(mg \cos \alpha + \frac{mv^2}{R} \sin \alpha);$$

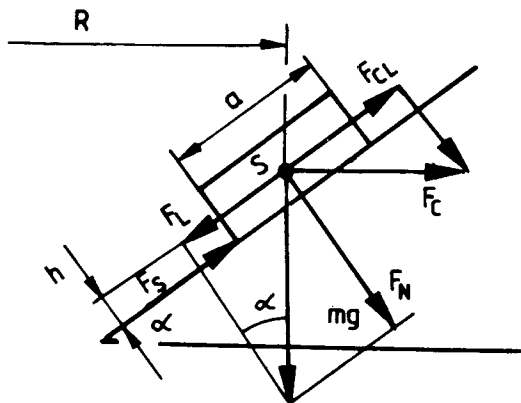
$$mg \sin \alpha + \mu mg \cos \alpha + \mu m \frac{v^2}{R} \sin \alpha = \frac{mv^2}{R} \cos \alpha;$$

$$mg(\sin \alpha + \mu \cos \alpha) = \frac{mv^2}{R} (\cos \alpha - \mu \sin \alpha).$$

$$v = \sqrt{Rg \frac{\sin \alpha + \mu \cos \alpha}{\cos \alpha - \mu \sin \alpha}} = \sqrt{Rg \frac{\operatorname{tg} \alpha + \mu}{1 - \mu \operatorname{tg} \alpha}};$$

ha $\mu \operatorname{tg} \alpha < 1$.

1.3.15. Becsúszási sebesség emelt fordulóban:

$$F_L = F_{CL} + F_s;$$

$$F_L = mg \sin \alpha;$$

$$F_{CL} = \frac{mv^2}{R} \cos \alpha;$$

$$F_s = \mu(mg \cos \alpha + \frac{mv^2}{R} \sin \alpha);$$

$$mg \sin \alpha = \frac{mv^2}{R} \cos \alpha + \mu(mg \cos \alpha + \frac{mv^2}{R} \sin \alpha);$$

$$mg \sin \alpha - \mu mg \cos \alpha = \mu \frac{mv^2}{R} \sin \alpha + \frac{mv^2}{R} \cos \alpha.$$

$$g \sin \alpha - \mu g \cos \alpha = v^2 \left(\frac{\mu}{R} \sin \alpha + \frac{1}{R} \cos \alpha \right);$$

$$v = \sqrt{Rg \frac{\sin \alpha - \mu \cos \alpha}{\mu \sin \alpha + \cos \alpha}} = \sqrt{Rg \frac{\operatorname{tg} \alpha - \mu}{\mu \operatorname{tg} \alpha + 1}}.$$

1.3.16. Kiborulási határsebesség emelt fordulóban:

$$F_C \left(h \cos \alpha - \frac{a}{2} \sin \alpha \right) = F_L h + F_N \frac{a}{2};$$

$$\frac{mv^2}{R} \left(h \cos \alpha - \frac{a}{2} \sin \alpha \right) = mgh \sin \alpha + mg \frac{a}{2} \cos \alpha;$$

$$v = \sqrt{Rg \frac{h \sin \alpha + \frac{a}{2} \cos \alpha}{h \cos \alpha - \frac{a}{2} \sin \alpha}} = \sqrt{Rg \frac{2h \operatorname{tg} \alpha + a}{2h - a \operatorname{tg} \alpha}}.$$

1.3.17. A beborulás feltétele:

$$F_L h = F_N \frac{a}{2};$$

$$mgh \sin \alpha = mg \frac{a}{2} \cos \alpha;$$

$$\operatorname{tg} \alpha = \frac{a}{2h};$$

1.3.18. Száraz súrlódásos tengelykapcsoló méretezése:

A tengelykapcsoló által átviendő nyomaték:

Jele: M_{tk} , mértékegysége: $N \cdot m$.

$$M_{tk} = \beta M_{mot};$$

ahol M_{mot} a motor által leadott nyomaték, $N \cdot m$; β a nyomatékátviteli tényező.

$$F_k = \frac{2M_{tk}}{d_k},$$

ahol F_k a kerületi erő, N ; d_k a közepes átmérő, m .

$$d_k = \frac{d + d_b}{2}; \quad a = \frac{d_b}{d} = \text{átmérők viszonya};$$

$$F_k = F_s;$$

a csúszásmentes nyomatékátvitel feltétele

$$F_s = 2 i \mu F_N,$$

ahol i a lemezek száma.

$$\frac{2M_{tk}}{d_k} = 2 i \mu F_N;$$

$$F_N = \frac{M_{tk}}{i \mu d_k};$$

ahol F_N a szükséges összeszorító erő (rugóerő), N .

1.3.19. A nyomatékvtáltó áttételi fokozatai, méretezése:

Belső áttétel:

$$i_{ny} = \frac{V_{max}}{V_I},$$

ahol V_{max} a gépkocsi legnagyobb sebessége, m/s; V_I az első fokozatban elérhető sebesség, m/s.

Az első fokozatban elérhető sebesség: Ezt a jármű lejtómászó képessége határozza meg.

$$v_I = \frac{\eta_h P_{mot.eff.}}{F_g + F_m},$$

ahol η_h a hajtómű hatásfoka; $P_{mot.eff.}$ a motor effektív teljesítménye, W; F_g a gördülési ellenállás, N; F_m az emelkedési ellenállás, N.

A fokozati tényező jele: k .

$$k = \sqrt[n-1]{\frac{v_{max}}{v_I}} = \sqrt[n-1]{i_{ny}} = \frac{v_{II}}{v_I} = \frac{v_{III}}{v_{II}} = \frac{v_{IV}}{v_{III}},$$

ahol $v_I, \dots, v_{IV}$ az egyes fokozatokban elérhető sebesség; n a nyomatékvtáltó fokozatainak száma; i_{ny} a nyomatékvtáltó belső áttétele.

Az egyes fokozatok áttételei:

$$\begin{aligned} i_{IV} &= 1; \\ i_{III} &= i_{IV} k; \\ i_{II} &= i_{III} k = k^2; \\ i_I &= i_{II} k = k^3; \end{aligned}$$

Az egyes fokozatokban elérhető sebességek:

$$\begin{aligned} v_I &= v_I; \\ v_{II} &= v_I k; \\ v_{III} &= v_{II} k = v_I k^2; \\ v_{IV} &= v_{III} k = v_I k^3. \end{aligned}$$

A hajtómű összátétele:

$$i_{\text{ö}} = i_{\text{ny}} i_{\text{d}};$$

$$i_{\text{ö}} = \frac{n_{\text{mot}}}{n_{\text{k}}},$$

ahol i_{ny} a nyomatékváltó belső áttétele; i_{d} a kiegyenlítőmű áttétele; n_{mot} a motor fordulatszáma, 1/s; n_{k} a kerék fordulatszáma 1/s.

A hajtókerék fordulatszáma:

$$n_{\text{k}} = \frac{v}{D_{\text{k}}\pi},$$

ahol v a gépkocsi haladási sebessége, m/s; D_{k} a kerékátmérő, m (a gördülősugárral számítva).

A kiegyenlítőmű áttétele direktfokozatban:

$$i_{\text{d}} = \frac{n_{\text{mot}}}{n_{\text{k}}} = \frac{D_{\text{k}}\pi n_{\text{mot}}}{v_{\text{max}}}.$$

A hajtókeréken leadott nyomaték:

$$M_{\text{k}} = M_{\text{mot}} i_{\text{ö}} \eta_{\text{h}},$$

ahol M_{mot} a motor által leadott nyomaték, N · m; $i_{\text{ö}}$ a hajtómű összátétele; η_{h} a hajtómű hatásfoka.

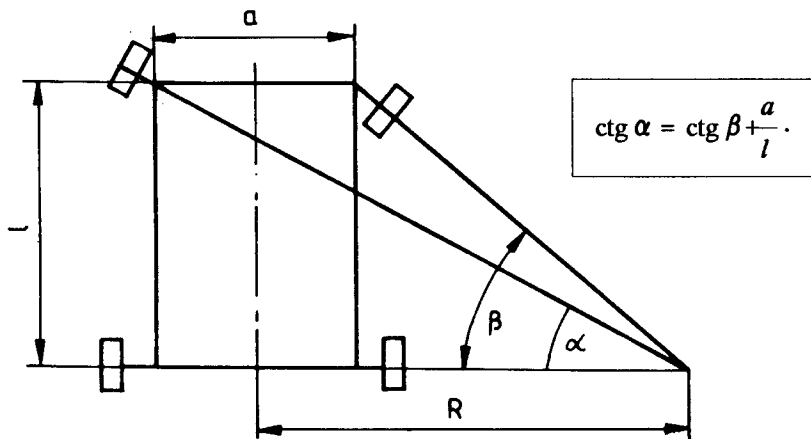
A gépkocsi vonóereje:

$$F = \frac{M_{\text{k}}}{r_{\text{g}}} = \frac{M_{\text{mot}} i_{\text{ö}} \eta_{\text{h}}}{r_{\text{g}}},$$

ahol r_{g} a kerék gördülési sugara, m.

1.3.20. A kormányzás geometriája:

A kormányzott kerekek elfordulási szögei:

A kanyarodási szögeltérés:

$$\delta = \beta - \alpha.$$

A kormányszerkezet áttétele:

$$i\omega = \frac{\omega_1}{\omega_2},$$

ahol ω_1 a kormánykerék körülfordulása szélső állástól szélső állásig; ω_2 a kormányzott kerék maximális elfordulási szöge a két szélső állás között.

1.3.21. Rugózás:

A rugó egy lengésének időtartama:

Jele: T , mértékegysége: s.

$$T = 2\pi\sqrt{mc} = 2\pi\sqrt{\frac{f}{g}},$$

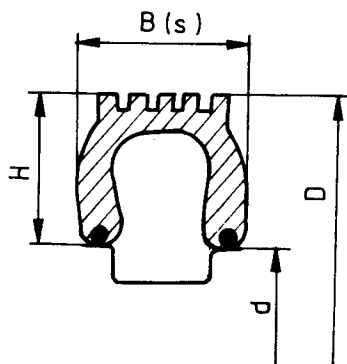
ahol m a rugóztó tömeg, kg; c a rugóállandó, m/N; g a nehézségi gyorsulás, m/s²; f a rugó behajlása, m.

A rugó lengésszáma:

Jele: n , mértékegysége: $1/s$.

$$n = \frac{1}{T}$$

1.3.22. *Kerek:*

d a kerékpántátmérő; D a kerékátmérő.

Keresztmetszeti arányszám: $\frac{H}{B(s)}$, ahol H a profilmagasság és $B(s)$ a profilszélesség.

A gumiabroncs méretmegadása:

Személygépkocsinál:

$B(s)$ és d .

1. hüvelyk – hüvelyk, pl. 5,20 – 13 diagonál,
2. mm – hüvelyk, pl. 165 SR 13 radiál,
3. mm – mm, pl. 180 SR 380.

diagonál gumiabroncsnál $\frac{H}{B} = 1$,

radiál gumiabroncsnál $\frac{H}{B} < 1$.

$$D = 2H + d.$$

Példa: 185/70R 14 89 Tubeless M+S 253;
185 a gumiabroncs névleges szélessége mm-ben;
70 a keresztmetszeti arányszám;
R radiál szövetszerkezet;
14 a kerékpánt névleges átmérője hüvelykben;
89 teherbírás jelzőszám;
Tubeless: tömlő nélkül szerelhető;
M+S téli, ill. hógumi;
253 a gyártás időpontjára utal, pl. 1983. 25. hete.

1.3.23. Fékezés:

Fékezési munka:

Jele: W , mértékegysége: $N \cdot m = J$.

$$W = \frac{mv^2}{2}.$$

Lassulás:

Jele: b , mértékegysége: m/s^2 .

$$b = \frac{v_1 - v_2}{t},$$

ill.

$$b = \frac{v^2}{2s},$$

ha $v_2 = 0$.

$$b = \frac{v}{t},$$

ha $v_2 = 0$ és

$$b_{\max} = \mu_t g,$$

ahol v_1 a fékezés kezdetén a gépkocsi sebessége, m/s ; v_2 a fékezés végén a gépkocsi sebessége, m/s ; μ_t a súrlódási tényező.

Féktáv: A fék működése alatt megtett út.

Jele: s_1 , mértékegysége: m .

$$s_1 = \frac{v^2}{2\mu_t g} = \frac{v^2}{2b}.$$

Féktávolság: A fékútból a reakcióidő alatt megtett útból és a fékkésedelmi idő alatt megtett útból áll.

Jele: s , mértékegysége: m.

$$s = s_1 + s_2,$$

$$s = \frac{v^2}{2\mu_t g} + vt,$$

ahol t a reakció- és fékkésedelmi idő, s ; v a haladási sebesség a fékezés kezdetén, m/s.